ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

МАТЕРІАЛИ

XIX МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ НАУКИ ТА ОСВІТИ

29-30 вересня 2026 року

ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

МАТЕРІАЛИ
XIX МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ НАУКИ ТА ОСВІТИ

29-30 вересня 2026 року

Львів
2026

УДК 005
ББК 94.3(0)

Актуальні проблеми сучасної науки та освіти: матеріали XIX Міжнародної науково-практичної конференції м. Львів, 29-30 вересня 2026 року. – Львів: Львівський науковий форум, 2026.– 58 с.

У даному збірнику представлені тези доповідей учасників XIX Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми сучасної науки та освіти», організованої Львівським науковим форумом. В збірнику висвітлюються актуальні проблеми сучасної науки та освіти, розглядаються сучасні наукові дискусії різних наукових напрямів.

Збірник призначений для студентів, здобувачів наукових ступенів, науковців та практиків.

Всі матеріали представлені в авторській редакції. Автори несуть безпосередню відповідальність за повноту, їх цілісність та дотримання норм академічної доброчесності.

Львівський науковий форум, 2026

ЗМІСТ

АРХІТЕКТУРА 5

Старовська В. ІНКЛЮЗИВНІ ПРОСТОРОВІ РІШЕННЯ В АРХІТЕКТУРІ ЗАКЛАДІВ ФІЗИЧНОЇ ТА ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ 5

ВЕТЕРИНАРНІ НАУКИ 8

Горальський Л.П., Горбунов Р.С., Сокульський І.М. БІОЛОГІЧНІ ТА ЕКОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СИЗОГО ГОЛУБА (COLUMBA LIVIA) У КОНТЕКСТІ ЙОГО АДАПТАЦІЇ ДО УМОВ ІСНУВАННЯ 8

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ 15

Шостик А.С., Сарахман О.М. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМИ РЕСУРСАМИ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ 15

ІСТОРИЧНІ НАУКИ 20

Вовк Ю.Є. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС УКРАЇНСЬКОЇ СОЦІАЛІСТИЧНОЇ РАДЯНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ У 1920–1922 РОКАХ: ПРОБЛЕМА ДЕРЖАВНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ ТА ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ 20

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА 23

Бесараб П.М. МОЖЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ РОБОТИЗОВАНОЇ ТЕХНІКИ ПІД ЧАС БУДІВНИЦТВА ФОРТИФІКАЦІЙНИХ СПОРУД 23

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ 26

Левченко О.В. ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ЕКСПЕРЕМЕНТАЛЬНО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 26

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ 31

Yaremchyshyn M.M. THE INTEGRATION OF VIRTUAL REALITY INTO POST-WAR REHABILITATION FOR VETERANS: KEY APPROACHES AND PROSPECTS 31

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ 34

Сазонова Н. ОНОМАСТИКА ЯК ЗАСІБ СВІТОТВОРЕННЯ У СУЧАСНОМУ ФЕНТЕЗІ 34

ЮРИДИЧНІ НАУКИ 37

Yaremchyshyn M.M. LEGAL REGULATION OF THE ACTIVITIES OF MENTAL HEALTH PROFESSIONALS 37

Лисюк Я. КРИМІНОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ КОЛАБОРАНТА 40

Попович М.Д. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В КРИМІНАЛІСТИЧНІЙ ТЕХНІЦІ ТА СУДОВО-ЕКСПЕРТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ 45

Сіренко М.Р. ДО ПИТАННЯ ЩОДО ЗАВДАНЬ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ 48

Шахпазова А. ЕЛЕКТРОННІ ДОКАЗИ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ 54

АРХІТЕКТУРА

УДК 72.012:364-57:[364-786:615.851]:004.358"364"(477)

Старовська Валерія,
студентка 2 курсу магістратури,
кафедри дизайну і технологій та кафедри графічного дизайну,
Київський національний університет культури і мистецтв,
Науковий керівник: Семироз Ніна Григорівна,
кандидат архітектури, доцент кафедри мистецтв, доцент.
Київський національний університет культури і мистецтв,
Київський університет культури

ІНКЛЮЗИВНІ ПРОСТОРОВІ РІШЕННЯ В АРХІТЕКТУРІ ЗАКЛАДІВ ФІЗИЧНОЇ ТА ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ

У роботі досліджено інклюзивні просторові рішення в архітектурі закладів фізичної та психологічної реабілітації, зосереджено увагу на аспектах безбар'єрності, чіткого функціонального зонування, просторової навігації та створення комфортного середовища для осіб, які постраждали під час військових подій.
Ключові слова: *інклюзивна архітектура, просторове зонування, фізична реабілітація, психологічне відновлення, універсальний дизайн, навігаційні системи.*

Вступ. Сучасний стан суспільства вимагає суттєвого перегляду підходів до проєктування реабілітаційних закладів через різке зростання кількості людей, які зазнали фізичних травм та психологічних розладів. Створення безбар'єрного середовища є базовою умовою функціонування таких об'єктів. Проте концепція інклюзивності в архітектурі реабілітаційних установ вже давно має виходити за межі стандартного виконання норм пандусів чи розширення дверних отворів.

Метою дослідження є виявлення та систематизація архітектурно-просторових та інклюзивних рішень у планувальній структурі закладів фізичної та психологічної реабілітації для формування безбар'єрного, безпечного та стимулюючого до відновлення середовища.

Результати досліджень. У результаті дослідження визначено, що архітектура реабілітаційного закладу є безпосереднім інструментом

терапевтичного впливу. Принципи універсального дизайну мають комплексно інтегруватися у загальну об’ємно-планувальну структуру будівлі.

Виявлено, що ключовим фактором ефективності є чітке функціональне зонування. Простір має розподілятися на активні терапевтичні блоки, зони спокійного психологічного розвантаження та простори соціальної взаємодії без відчуття тиску чи замкненості. Важливу роль відіграють безбар’єрні зв'язки між внутрішніми зонами та ландшафтним середовищем (терапевтичними садами, прогулянковими маршрутами).

Встановлено, що для осіб із посттравматичними станами архітектура повинна виключати дезорієнтуючі плани (наприклад, надто довгі монотонні коридори без природного освітлення чи «сліпі» зони). Просторове рішення має базуватися на зрозумілих світлових та візуальних орієнтирах, залученні природного інсоляційного режиму та застосуванні інтуїтивно зрозумілих багатоповерхові чи кольорово-кодованих навігаційних систем (wayfinding). Це формує у користувачів відчуття контролю над простором, відчуття безпеки та емоційної стабільності.

Висновки. Впровадження комплексних інклюзивних рішень у проєктну практику реабілітаційних закладів дозволяє створити архітектурне середовище, яке рівноцінно відповідає потребам осіб із фізичними обмеженнями та психологічними травмами. Спеціально спланований та інклюзивно адаптований простір стає активним каталізатором відновлювальних процесів у сучасних вітчизняних закладах реабілітації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. ДБН В.2.2-40:2018 Інклюзивність будівель і споруд.
2. Король Є. І., Василенко О. В. Принципи формування інклюзивного архітектурно-просторового середовища у реабілітаційних закладах. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. 2023. Вип. 66. С. 112–121.

3. Dudka O. Prospects for the development of rehabilitation center architecture as modern polyfunctional facilities. Scientific Bulletin of Building. 2025. No. 112. P. 56–63. URL: https://doi.org/10.33042/2311-7257.2025.112.1.7 (дата звернення: 12.11.2025).

4. Gnatiuk L. R., Zhuravlova K. S. Innovations to support the rehabilitation process for people with disabilities. Theory and Practice of Design. 2023. No. 29–30. P. 164–173. URL: https://doi.org/10.32782/2415-8151.2023.29-30.19 (дата звернення: 12.11.2025).

5. Ulrich R. S. Effects of healthcare environmental design on medical outcomes. *Design and Health: Proceedings of the Second International Conference on Health and Design*. Stockholm, 2001. P. 49–59.

ВЕТЕРИНАРНІ НАУКИ

УДК 598.2:591.5

Горальський Леонід Петрович,
доктор ветеринарних наук, професор,
професор кафедри зоології, біологічного моніторингу та охорони природи,
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Горбунов Роман Сергійович,
здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії,
кафедри зоології, біологічного моніторингу та охорони природи,
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Сокульський Ігор Миколайович,
кандидат ветеринарних наук, доцент,
доцент кафедри внутрішньої патології та морфології,
Поліський національний університет

БІОЛОГІЧНІ ТА ЕКОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СИЗОГО ГОЛУБА (COLUMBA LIVIA) У КОНТЕКСТІ ЙОГО АДАПТАЦІЇ ДО УМОВ ІСНУВАННЯ

Сизий голуб (*Columba livia*) є широко розповсюдженим представником родини Голубові (*Columbidae)*, який упродовж тривалого часу привертає увагу дослідників як унікальний об'єкт для вивчення біологічних, екологічних та адаптаційних особливостей птахів [1, 2]. Значний інтерес до цього виду зумовлений не лише його поширенням у природних біотопах, але й надзвичайною здатністю освоювати антропогенно трансформовані території [3]. Формування стабільних популяцій у населених пунктах свідчить про високий рівень екологічної пластичності сизого голуба та його здатність пристосовуватися до змін умов існування [4, 5].

Біологічні особливості сизого голуба визначаються його способом життя, характером живлення, руховою активністю та здатністю ефективно використовувати ресурси середовища [6]. Висока

екологічна пластичність виду забезпечує його існування як у природних, так і в антропогенно трансформованих умовах. При цьому зміни доступності кормових і водних ресурсів, а також вплив різноманітних чинників середовища зумовлюють необхідність підтримання стабільності внутрішнього середовища організму.

Висока екологічна пластичність сизого голуба зумовлює особливі вимоги до підтримання гомеостазу, що робить морфологічну організацію відповідних органів важливим напрямом вивчення адаптаційних можливостей виду.

Мета роботи – узагальнити біологічні та екологічні особливості сизого голуба (*Columba livia*), охарактеризувати основні прояви його пристосування до різних умов існування та обґрунтувати доцільність подальшого морфологічного дослідження органів, функціонально пов'язаних із підтриманням гомеостазу.

Сизий голуб (*Columba livia*) належить до царства Тварини (*Animalia*), типу Хордові (*Chordata*), класу Птахи (*Aves*), ряду Голубоподібні (*Columbiformes*), родини Голубові (*Columbidae*), роду Голуб (*Columba*). Вид характеризується відносно великими розмірами серед представників родини: довжина тіла дорослих особин становить близько 30–35 см, а розмах крил може перевищувати 60 см. Статевий диморфізм за забарвленням виражений слабко, тоді як самці зазвичай дещо більші за самок. Для дикої форми характерне сизе забарвлення оперення з металевим блиском на шиї, світлим попереком і двома темними смугами на крилах. Водночас у напівсвійських та синантропних популяціях спостерігається значний поліморфізм забарвлення, що свідчить про морфологічну варіабельність виду.

Аналіз наукових відомостей про біологію сизого голуба показує, що цей вид характеризується широким географічним поширенням і здатністю освоювати різноманітні біотопи. Первинно він був пов'язаний переважно зі скелястими ландшафтами, ущелинами, урвищами та іншими місцями, придатними для гніздування. У процесі тривалої взаємодії з людиною частина популяцій успішно освоїла населені пункти, де природні місця перебування були значною мірою замінені антропогенними спорудами. Будівлі, мости, промислові об'єкти та інші елементи міської інфраструктури стали

функціональними аналогами природних місць відпочинку та розмноження [7].

Особливий інтерес становить здатність сизого голуба тривалий час існувати на одній території та використовувати просторово близькі джерела корму і води. Вид переважно веде осілий спосіб життя, хоча в межах локальної території здійснює регулярні переміщення між місцями ночівлі, гніздування та годування. Така особливість дозволяє йому ефективно використовувати доступні ресурси та швидко реагувати на їх просторову і сезонну зміну [8].

Важливою складовою біології сизого голуба є характер його живлення. Основу природного раціону становлять зерно, насіння та інші рослинні компоненти. Залежно від доступності кормів до раціону можуть входити ягоди, зелені частини рослин, бульби та окремі компоненти тваринного походження [9]. У місцях, пов'язаних із діяльністю людини, кормовий спектр виду істотно розширюється за рахунок антропогенних харчових ресурсів. Отже, гнучкість у виборі корму є однією з важливих біологічних характеристик, що забезпечує успішне існування виду в різних умовах [10].

Характер кормової поведінки сизого голуба також має певну специфіку. Значну частину корму птахи знаходять і збирають на поверхні ґрунту, активно переміщуючись у пошуках насіння та зерна. Споживання переважно сухого рослинного корму супроводжується необхідністю достатнього надходження води. Крім того, важливе значення має надходження мінеральних речовин, необхідних для нормального перебігу фізіологічних процесів. У природних умовах птахи можуть використовувати природні джерела мінеральних компонентів, а в антропогенному середовищі – різноманітні доступні субстрати [11].

Окремої уваги заслуговує водне забезпечення сизого голуба. Для представників родини Голубові характерний своєрідний спосіб пиття, за якого птах здатний безперервно всмоктувати воду дзьобом. Така поведінкова особливість у поєднанні з характером споживаного корму свідчить про важливе значення води у забезпеченні нормальної життєдіяльності організму [12]. На нашу думку, саме поєднання особливостей кормової поведінки та водоспоживання необхідно

враховувати під час комплексної оцінки біологічних особливостей виду.

Не менш важливою характеристикою сизого голуба є висока рухова активність [13]. Здатність до польоту забезпечує швидке переміщення між окремими ділянками території, пошук корму та води, уникнення небезпеки й використання різноманітних місць для відпочинку та розмноження. При цьому значну частину часу птахи можуть проводити на землі, де відбувається пошук і споживання корму. Таке поєднання наземної та повітряної активності визначає характер використання простору та сприяє ефективному пристосуванню сизого голуба до різних умов існування.

Особливо вираженою біологічною властивістю сизого голуба є здатність до синантропізації [14]. Освоєння урбанізованих територій стало можливим завдяки поєднанню доступних місць для гніздування, стабільної кормової бази та наявності джерел води. У містах птахи використовують не лише природні компоненти середовища, а й ресурси, безпосередньо або опосередковано пов’язані з діяльністю людини. Така зміна способу використання середовища супроводжується розширенням кормового спектра та зміною просторової поведінки.

Разом із тим урбанізоване середовище характеризується значною мінливістю умов існування. На птахів впливають шумове навантаження, транспорт, зміна температурного режиму, різноманітні забруднювальні чинники, коливання доступності корму і води, а також висока щільність інших організмів. Попри це, сизий голуб успішно підтримує стабільні популяції в багатьох населених пунктах. На нашу думку, така здатність може розглядатися як прояв високої екологічної пластичності виду, що забезпечується комплексом поведінкових, фізіологічних та морфологічних механізмів.

Таким чином, проведений аналіз біологічних та екологічних особливостей сизого голуба дозволяє розглядати його як вид із широким діапазоном адаптивних можливостей. Поєднання осілого способу життя, високої рухової активності, різноманітності кормових ресурсів, специфіки водоспоживання та здатності використовувати антропогенно трансформовані території створює для організму

необхідність постійного підтримання функціональної рівноваги. Особливої уваги в цьому аспекті заслуговують системи органів, які забезпечують регуляцію внутрішнього середовища та пристосування організму до змін водного і мінерального балансу.

Саме тому, на нашу думку, біологічна характеристика сизого голуба повинна розглядатися у взаємозв'язку з морфологічною організацією його органів. Такий підхід дає можливість перейти від загальної характеристики способу життя виду до вивчення структурних механізмів, які забезпечують його життєдіяльність. Особливий інтерес у цьому відношенні становлять органи сечовиділення, оскільки вони безпосередньо пов'язані з підтриманням водно-електролітної рівноваги, виведенням кінцевих продуктів обміну та регуляцією сталості внутрішнього середовища організму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Hernández-Alonso, G., Ramos-Madrigal, J., van Grouw, H., Ciucani, M. M., Cavill, E. L., Sinding, M. S., Gopalakrishnan, S., Pacheco, G., & Gilbert, M. T. P. (2023). Redefining the Evolutionary History of the Rock Dove, Columba livia, Using Whole Genome Sequences. *Molecular biology and evolution*, 40(11), msad243. https://doi.org/10.1093/molbev/msad243

2. Jones, M. E. H., Button, D. J., Barrett, P. M., & Porro, L. B. (2019). Digital dissection of the head of the rock dove (Columba livia) using contrast-enhanced computed tomography. *Zoological letters*, 5, 17. https://doi.org/10.1186/s40851-019-0129-z

3. Шупова Т. Адаптація птахів ряду голубоподібних (Columbiformes) до трансформації середовища існування. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Біологія.* 2015. Вип. 1(69). С. 46—51. URL: https://ir.library.knu.ua/handle/15071834/30482

4. Сорока Н. М., Сидоренко І. В. Фауна пухоїдів ряду Phthiraptera підрядів Ischnocera і Amblycera сизого голуба (Columba livia) в Україні. *Vestnik zoologii*. 2013. Т. 47, № 3. С. 211 – 217. https://nasplib.isofts.kiev.ua/handle/123456789/109745

5. Carlen, E., & Munshi-South, J. (2020). Widespread genetic connectivity of feral pigeons across the Northeastern megacity. *Evolutionary applications,* 14(1), 150–162. https://doi.org/10.1111/eva.12972

6. Smith, W. J., Sendell-Price, A. T., Fayet, A. L., Schweizer, T. M., Jezierski, M. T., van de Kerkhof, C., Sheldon, B. C., Ruegg, K. C., Kelly, S., Turnbull, L. A., & Clegg, S. M. (2022). Limited domestic introgression in a final refuge of the wild pigeon. *iScience,* 25(7), 104620. https://doi.org/10.1016/j.isci.2022.104620

7. Гринюк П. М., Загородний І. В. Оологічні характеристики голуба сизого (*Columba livia Gmelin*, 1789) на території м. Львова. Тези доповідей Конференції молодих дослідників-зоологів – 2015 (м. Київ, Інститут зоології НАН України, 18-19.11 2015 р.). Київ, 2015. 40 с. (Зоологічний кур'єр, № 9.) – http://izan.kiev.ua/rmd/KMDZ15-abstr.pdf

8. Яненко В. О., Лопарев С. О. Динаміка населення птахів родини Голубові Columbidae Середнього Придніпров'я за останні десятиліття / В. О. Яненко, С. О. Лопарев // Troglodytes: зб. наук. праць ЗУОТ / гол. ред.: А. А. Бокотей. – Львів, 2012. С.98–106.

9. Chang, L., Zhang, R., Fu, S., Mu, C., Tang, Q., & Bu, Z. (2019). Effects of Different Dietary Calcium Levels on the Performance, Egg Quality, and Albumen Transparency of Laying Pigeons. *Animals : an open access journal from MDPI,* 9(3), 110. https://doi.org/10.3390/ani9030110

10. Peng, J., Huang, W., Liang, Y., Zhang, W., Zhang, Y., Yang, M., Zheng, S., Lv, Y., Gou, Z., Cheng, C., Gao, H., Wang, W., Peng, J., & Huang, Y. (2023). Optimal dietary energy and protein levels for breeding pigeons in the winter "2 + 3" lactation pattern. *Poultry science,* 102(10), 102964. https://doi.org/10.1016/j.psj.2023.102964

11. Шупова Т. В. Адаптація птахів ряду Голубоподібних (Columbiformes) до трансформації середовища існування. *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка (Сер. Біологія).* Київ. 2009. С. 46–51.

12. Lapiedra, O., Sol, D., Carranza, S., & Beaulieu, J. M. (2013). Behavioural changes and the adaptive diversification of pigeons and doves. Proceedings. *Biological sciences,* 280(1755), 20122893. https://doi.org/10.1098/rspb.2012.2893

13. Mehlhausen-Franks, R. S., & Portugal, S. J. (2025). Changing Flight and Flocking Dynamics of Homing Pigeons (Columba livia d.) Over Heterogeneous Landscapes. *Ecology and evolution,* 15(8), e71902. https://doi.org/10.1002/ece3.71902

14. Mehlhorn, J., & Rehkämper, G. (2010). Homing pigeons as a model for the influence of experience on brain composition-including considerations on evolutionary theory. *Communicative & integrative biology*, 3(6), 592–593. https://doi.org/10.4161/cib.3.6.13219

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

Шостик Аліна Сергіївна
Студентка 4 курсу спеціальності 073 «Менеджмент»
Львівського національного університету імені Івана Франка
Сарахман Оксана Миколаївна
Кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту
Львівського національного університету імені Івана Франка

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМИ РЕСУРСАМИ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Цифрова трансформація є одним із ключових чинників зміни сучасного бізнес-середовища, що суттєво впливає на підходи до управління людськими ресурсами. Поширення штучного інтелекту, HRM-систем, хмарних технологій, цифрової аналітики та автоматизованих платформ змінює традиційні процеси рекрутингу, оцінювання, навчання, мотивації та розвитку працівників. Водночас цифровізація HR передбачає не лише впровадження нових технологій, а й трансформацію організаційної культури, моделей зайнятості та взаємодії між працівниками й організацією.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю адаптації підприємств до швидких технологічних змін та формування нових компетентностей працівників. За даними Deloitte Global Human Capital Trends 2026, 85% керівників вважають здатність організацій і працівників швидко адаптуватися до змін критично важливою. Водночас лише незначна частка організацій має системні практики розвитку такої адаптивності, що свідчить про необхідність подальшого вдосконалення сучасних підходів до управління людськими ресурсами [1].

Метою дослідження є визначення сучасних підходів до управління людськими ресурсами в умовах цифрової трансформації та обґрунтування основних напрямів їх застосування в діяльності сучасних організацій.

Цифрова трансформація поступово змінює традиційну модель управління людськими ресурсами, розширюючи функції HR від виконання адміністративних завдань до стратегічного управління людським капіталом. Використання цифрових платформ та інформаційних систем дає змогу інтегрувати основні кадрові процеси — від пошуку й відбору працівників до їх оцінювання, навчання, розвитку та мотивації. У результаті HR-менеджмент стає більш орієнтованим на оперативне використання даних, прогнозування потреб організації та підтримку її стратегічних цілей [2; 5].

Одним із ключових напрямів такої трансформації є автоматизація HR-процесів. Сучасні HRM-системи дозволяють автоматизувати кадровий документообіг, облік робочого часу та відпусток, формування звітності, а також окремі етапи рекрутингу й оцінювання персоналу. Застосування спеціалізованих платформ і систем відстеження кандидатів скорочує час виконання рутинних операцій та забезпечує централізований доступ до кадрової інформації. Це створює можливість для HR-фахівців зосередитися на завданнях, пов'язаних із розвитком працівників, формуванням корпоративної культури та стратегічним плануванням людських ресурсів [2; 3].

Водночас цифровізація не повинна розглядатися виключно як заміна ручних операцій автоматизованими. Її ефективність визначається тим, наскільки технологічні рішення відповідають потребам організації та доповнюються професійними компетентностями HR-фахівців. Особливого значення набуває збереження людського підходу під час прийняття кадрових рішень, оскільки технології здатні обробляти значні обсяги інформації, але не можуть повністю замінити оцінювання контексту, комунікацію та управлінську відповідальність [3; 4].

Наступним важливим напрямом цифрової трансформації є використання HR-аналітики та штучного інтелекту. Застосування аналітичних інструментів дає змогу систематизувати інформацію про персонал, оцінювати продуктивність і залученість працівників, аналізувати плинність кадрів та визначати потреби у професійному розвитку. На основі накопичених даних підприємства можуть не лише реагувати на вже наявні кадрові проблеми, а й прогнозувати майбутні потреби в персоналі та потенційні ризики. Таким чином, HR-

менеджмент поступово переходить від переважно реактивного до проактивного підходу [4; 5].

Штучний інтелект розширює можливості такого управління. Він може застосовуватися для аналізу резюме та пошуку кандидатів, персоналізації навчання, обробки кадрової інформації, формування прогнозів і підтримки управлінських рішень. За даними Deloitte Global Human Capital Trends 2026, сучасний етап цифрової трансформації характеризується переходом від простого впровадження автоматизованих інструментів до переосмислення самої організації праці та взаємодії людини зі штучним інтелектом [1].

Водночас використання ШІ в управлінні персоналом потребує обережного підходу. Якість отриманих результатів залежить від повноти та достовірності даних, на яких працюють алгоритми. Тому автоматизовані рекомендації не повинні повністю замінювати професійне рішення HR-фахівця. Оптимальною є модель, у якій технології забезпечують швидкий аналіз інформації та виявлення закономірностей, а людина здійснює їх критичну оцінку й несе відповідальність за кінцеве рішення [3; 5].

Важливим напрямом удосконалення управління людськими ресурсами є формування цифрової культури організації. Її розвиток передбачає не лише забезпечення працівників сучасними цифровими інструментами, а й підвищення їхньої готовності до постійного навчання та адаптації до нових умов праці. Особливу увагу доцільно приділяти розвитку цифрових компетентностей працівників, навичок роботи з даними та вміння ефективно взаємодіяти із системами штучного інтелекту [2; 4].

Для організацій важливо також забезпечувати поступове впровадження цифрових HR-рішень відповідно до власних потреб і можливостей. Поєднання автоматизації рутинних процесів, HR-аналітики, персоналізованого навчання та професійної участі HR-фахівців може сприяти підвищенню ефективності управління персоналом. При цьому цифрові технології доцільно розглядати не як заміну працівників, а як інструмент підтримки їхньої діяльності та прийняття обґрунтованих управлінських рішень [3; 4].

Отже, сучасний HR-аналітичний підхід передбачає поєднання даних, цифрових інструментів та людської експертизи. Це дозволяє підвищувати обґрунтованість кадрових рішень, водночас зберігаючи людиноцентричність управління.

Висновки

Цифрова трансформація суттєво змінює сучасні підходи до управління людськими ресурсами, створюючи нові можливості для підвищення ефективності кадрових процесів та розвитку працівників. Автоматизація, HR-аналітика, цифрові платформи та штучний інтелект дають змогу оптимізувати рутинні операції, використовувати дані для прийняття обґрунтованих управлінських рішень і своєчасно реагувати на зміни потреб організації. Водночас результативність цифровізації залежить не лише від рівня впровадження технологій, а й від готовності працівників до постійного навчання, розвитку цифрових компетентностей та адаптації до нових умов праці. Тому перспективним напрямом розвитку HR-менеджменту є поєднання технологічних можливостей із професійною експертизою HR-фахівців та людиноцентричним підходом. Саме такий баланс дозволяє використовувати переваги цифрових інструментів, зберігаючи людську складову управління персоналом і забезпечуючи стійкий розвиток сучасних організацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Deloitte Ukraine. Дефіцит кадрів та парадокс ШІ: Deloitte Ukraine представив результати щорічного дослідження Deloitte 2026 Global Human Capital Trends. 2026.

2. Гук В. В. Управління людськими ресурсами в умовах цифровізації. Інвестиції: практика та досвід. 2024. № 20. С. 196–201. DOI: 10.32702/2306-6814.2024.20.196.

3. Чорнодід І. С., Василець Н. М., Федотов О. О. Інноваційні стратегії управління людськими ресурсами в умовах цифровізації. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління. 2024. № 13. DOI: 10.54929/2786-5738-2024-13-04-09.

4. Савків У., Лесик М., Любченко О. Управління людськими ресурсами в умовах турбулентності та цифровізації. Наукові перспективи. 2024. № 5(47). С. 973–982. DOI: 10.52058/2708-7530-2024-5(47)-973-982.

5. Кузнєцова К. Цифрова трансформація HR-менеджменту. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2026. № 2(46). С. 217–224. DOI: 10.25140/2411-5215-2026-2(46)-217-224.

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Вовк Юрій Євгенович,
кандидат юридичних наук, доцент,
Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС УКРАЇНСЬКОЇ СОЦІАЛІСТИЧНОЇ РАДЯНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ У 1920–1922 РОКАХ: ПРОБЛЕМА ДЕРЖАВНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ ТА ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ

Постановка проблеми. Період 1920–1922 років посідає особливе місце в історії українського державотворення: саме тоді УСРР формально виступала як окремий суб'єкт міжнародного права, укладала міждержавні угоди, мала власні органи влади - і водночас поступово втрачала реальні важелі самостійної зовнішньої політики на користь РСФРР. Дослідження цього періоду дозволяє розкрити суперечність між де-юре проголошеним суверенітетом УСРР і де-факто обмеженою правосуб'єктністю, що зрештою підготувало ґрунт для утворення СРСР у грудні 1922 року.

Формальні ознаки державності УСРР. Після встановлення радянської влади в Україні на початку 1920-х років УСРР мала власну конституцію, уряд (Раднарком), наркомати, а також офіційно проголошувалася незалежною радянською республікою, що будує відносини з РСФРР на договірних засадах. Формально це відповідало основним критеріям державності - наявність території, населення та органів публічної влади. Українська сторона брала участь у міжнародних переговорах і навіть підписувала окремі міжнародні документи - зокрема, Ризький мирний договір 1921 року з Польщею укладався від імені РСФРР та УСРР одночасно, що на перший погляд підтверджувало міжнародну правосуб'єктність республіки.

Договір 28 грудня 1920 року та його наслідки. Ключовим актом, який визначив реальний обсяг суверенітету УСРР, став «Союзний робітничо-селянський договір» між РСФРР та УСРР. Ним об'єднувалися найважливіші галузі державного управління - військові справи, зовнішня торгівля, фінанси, шляхи сполучення, зв'язок, - під єдиним керівництвом загальноросійських наркоматів, представники яких входили до складу українського уряду лише з дорадчим статусом. Це створювало унікальну правову конструкцію: формально рівноправний міждержавний союз, який на практиці позбавляв УСРР самостійності в найбільш чутливих для суверенітету сферах, насамперед у сфері оборони та зовнішньоекономічних зносин.

Участь у міжнародних відносинах: між декларацією та практикою. На Генуезькій конференції 1922 року делегація РСФРР представляла інтереси всіх радянських республік, включно з УСРР, на підставі попередньо укладених двосторонніх угод про представництво. Таким чином, навіть у випадках, коли Україна формально мала право голосу на міжнародній арені, це право реалізовувалося опосередковано - через московське керівництво. Це ставить під сумнів тезу про повноцінну міжнародну правосуб'єктність УСРР у класичному розумінні: республіка не мала самостійного дипломатичного апарату, порівнянного з апаратом РСФРР, а її зовнішньополітична активність значною мірою узгоджувалася й контролювалася центром.

Доктринальний вимір проблеми. У науковій літературі співіснують різні оцінки статусу УСРР цього періоду - від визнання її «формально суверенною державою у складі договірної федерації» до характеристики як «квазідержавного утворення» з номінальним суверенітетом. Показово, що самі більшовицькі теоретики (зокрема, у партійних дискусіях 1922 року щодо майбутнього об'єднання республік) визнавали штучність і тимчасовість наявної конструкції, розглядаючи її як перехідний етап до більш централізованого союзу. Це підтверджує тезу про те, що суверенітет УСРР у 1920–1922 роках мав переважно декларативний, інструментальний характер і використовувався як засіб легітимації радянської влади в Україні на міжнародній арені, а не як реальний обсяг державної незалежності.

Значення для подальшого державотворення. Утворення СРСР у грудні 1922 року стало логічним завершенням процесу, розпочатого договором 1920 року: формальний союзний договір лише юридично оформив те фактичне підпорядкування, яке існувало вже впродовж попередніх двох років. Водночас сам факт формального визнання УСРР окремим суб'єктом права - хай навіть обмеженим - має важливе значення для розуміння наступності українського державницького досвіду та згодом використовувався (зокрема при вступі УРСР до ООН у 1945 році) як аргумент на користь визнання за Україною певної міжнародної правосуб'єктності протягом усього радянського періоду.

Висновки. Міжнародно-правовий статус УСРР у 1920–1922 роках характеризувався глибокою асиметрією між формально-юридичним і фактичним виміром суверенітету. Республіка мала зовнішні атрибути державності та в окремих випадках виступала стороною міжнародних угод, однак реальний обсяг її правосуб'єктності був суттєво звужений договірним об'єднанням ключових галузей управління з РСФРР. Це дозволяє розглядати статус УСРР зазначеного періоду як перехідну, гібридну форму державності - з обмеженим, здебільшого номінальним суверенітетом, що заклала правові передумови для остаточної інкорпорації України до централізованої союзної держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кульчицький С. В. Україна між двома війнами (1921–1939 рр.). Київ, 1999.

2. Верстюк В. Ф., Дзюба О. М., Репринцев В. Ф. Україна від найдавніших часів до сьогодення: Хронологічний довідник. Київ, 1995.

3. Солдатенко В. Ф. Україна в революційну добу: Історичні есе-хроніки. Т. IV. Харків, 2010.

4. Довідник з історії України. За ред. І. Підкови, Р. Шуста. Київ, 2001.

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

Бесараб Петро Миколайович
аспірант, старший науковий співробітник науково-дослідного відділу інженерного обладнання оборонних рубежів
RCID ID: 0009-0005-7754-8095
Науково-дослідний центр Держспецтрансслужби, Дніпро.

МОЖЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ РОБОТИЗОВАНОЇ ТЕХНІКИ ПІД ЧАС БУДІВНИЦТВА ФОРТИФІКАЦІЙНИХ СПОРУД

Повномасштабна війна в Україні сприяла стрімкому розвитку та масовому застосуванню безпілотних літальних апаратів (БпЛА), які використовуються для розвідки, спостереження та ураження. Широке застосування FPV-дронів суттєво змінило умови використання військової та спеціальної техніки. Постійна загроза виявлення та ураження техніки й особового складу значно ускладнює виконання інженерно-будівельних робіт у районах, наближених до бойових дій.

Виконання робіт з інженерного обладнання оборонних рубежів традиційно передбачає безпосередню участь особового складу в земляних роботах, транспортуванні матеріалів, облаштуванні укриттів, встановленні інженерних загороджень та виконанні інших технологічних операцій. За сучасних умов це підвищує ризик втрат і обмежує тривалість перебування інженерних підрозділів у небезпечній зоні. Одним із перспективних напрямів вирішення цієї проблеми є застосування дистанційно керованих, роботизованих та автономних комплексів.

Дослідження у сфері автономної будівельної техніки показують, що сучасні системи поступово переходять від окремої автоматизації робочих операцій до комплексного сприйняття навколишнього середовища, планування траєкторії, прийняття рішень та автономного виконання робіт. Зокрема, для автономних екскаваторів виділяють п'ять основних функціональних складових: сенсорне сприйняття, розпізнавання середовища, прийняття рішень, планування та виконання дій [1].

Особливий інтерес для військово-інженерного застосування становлять автономні екскаватори, бульдозери, навантажувачі та інша землерийна техніка. Дослідження роботизованих автономних систем

безпосередньо розглядають можливість їх застосування для виконання земляних робіт у військовій сфері, зокрема з використанням різних режимів дистанційного та автономного керування [2].

Сучасні автономні землерийні машини можуть використовувати комплекс сенсорів, зокрема LiDAR, відеокамери, радіолокаційні та інші засоби сприйняття навколишнього середовища. Отримана інформація використовується для визначення положення машини, виявлення перешкод, формування безпечної траєкторії руху та контролю виконання робочих операцій. Огляд 2025 року, який охопив 157 наукових публікацій, виділяє серед основних напрямів розвитку автономної землерийної техніки штучний інтелект, багатосенсорне сприйняття, координацію декількох машин, цифрові двійники та забезпечення безпеки людини [3].

Застосування таких технологій під час інженерного обладнання оборонних рубежів може передбачати виконання частини земляних робіт без безпосереднього перебування оператора в кабіні машини. Оператор при цьому може здійснювати дистанційний контроль із захищеного місця, а найбільш стандартизовані операції можуть виконуватися в автономному режимі. Такий підхід дає можливість зменшити кількість персоналу, який безпосередньо перебуває в небезпечній зоні, а також підвищити безперервність виконання робіт.

Водночас повна автономність будівельної техніки залишається складним завданням. На відміну від структурованих виробничих середовищ, будівельний майданчик характеризується непередбачуваними змінами рельєфу, ґрунтових умов, появою сторонніх об'єктів та необхідністю взаємодії різних машин. Дослідження автономних будівельних роботів підкреслюють необхідність подальшого розвитку систем, здатних працювати в неструктурованому середовищі та координувати декілька спеціалізованих роботизованих систем. Завдяки розвитку єдиних стандартів взаємосумісності (interoperability standards), техніка від різних виробників отримує можливість обмінюватися даними на спільній платформі управління майданчиком [4], [5].

Отже, перспективним напрямом досліджень є створення системи інженерного обладнання оборонних рубежів, у якій дистанційно

керовані та автономні машини застосовуються залежно від характеру завдання, рівня загрози, умов місцевості та необхідної точності робіт. При цьому особливого значення набуває вирішення двох взаємопов'язаних завдань: зменшення потреби в особовому складі та оптимізація використання інженерної техніки. Доцільним є розроблення критеріїв вибору між дистанційним, напівавтономним та повністю автономним режимами роботи, а також оцінювання їх ефективності за показниками безпеки особового складу, продуктивності, тривалості виконання робіт та використання машин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Eraliev O. M. U., Lee K.-H., Shin D.-Y., Lee C.-H. *Sensing, perception, decision, planning and action of autonomous excavators*. Automation in Construction. 2022. Vol. 141. Article 104428. DOI: 10.1016/j.autcon.2022.104428. Стаття ScienceDirect URL: https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0926580525000330

2. Ha Q. P., Yen L., Balaguer C. *Robotic autonomous systems for earthmoving in military applications*. Automation in Construction. 2019. Article 102934. DOI: 10.1016/j.autcon.2019.102934. Стаття ScienceDirect URL: https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0926580518309932

3. Lu Z., Kim J. I. *Autonomous Earthwork Machinery for Urban Construction: A Review of Integrated Control, Fleet Coordination, and Safety Assurance*. Buildings. 2025. Vol. 15, No. 14. Article 2570. DOI: 10.3390/buildings15142570. Повний текст статті MDP. URL: https://www.mdpi.com/2075-5309/15/14/2570

4. Melenbrink N., Werfel J., Menges A. *On-site autonomous construction robots: Towards unsupervised building*. Automation in Construction. 2020. Vol. 119. Article 103312. DOI: 10.1016/j.autcon.2020.103312. Стаття ScienceDirect URL: https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0926580520301746

5. Технології будівельної техніки: автоматизація, електрифікація та розумні технології Стаття Plant automation technology URL: https://www.plantautomation-technology.com/articles/construction-machinery-trends

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Левченко О.В.
вихователь першої категорії
Дошкільного навчального закладу ясла-садок комбінованого типу № 25
м. Умань Черкаської області

ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ЕКСПЕРЕМЕНТАЛЬНО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Модернізація дошкільної освіти, відповідно до вимог Державного освітнього стандарту, орієнтована на індивідуалізацію освітнього процесу задля повноцінного розвитку і максимального розкриття потенційних можливостей кожної дитини та перехід від безпосереднього надання готових знань до стимулювання пізнавальної активності, ініціативи та самостійності. В цьому контексті особливої значущості набувають сучасні педагогічні технології, що дозволяють реалізувати поставлені завдання [4].

Інновації у ЗДО передбачають використання в освітньому процесі оновлених, покращених та унікальних ідей, отриманих творчими зусиллями педагогів. Проектна діяльність у ЗДО передбачає ведення спільних групових проектів, процес реалізації яких спонукає до активного розвитку пізнавальних та дослідницьких здібностей.

Експериментально-дослідницьку діяльність можна інтегрувати у такі види проектів:

- Дослідницький – діти експериментують, оформлюючи результати експерименту у вигляді малюнка або колажу.
- Інформаційний – попередній збір інформації з подальшою презентацією виконаної роботи у вигляді розповіді з ілюстраціями (виставка малюнків).

Залежно від умінь та інтересів дітей доцільно використовувати такі інноваційні технології як кейс-технологія, квест та лепбук [2, с. 25].

Кейс-технологія – короткострокове навчання, спрямоване не стільки на засвоєння знань, як на формування нових якостей та умінь. Ідея цього методу полягає у використанні в навчальному процесі конкретних ситуацій, що орієнтують на формулювання проблеми та пошук варіантів її вирішення. Однак, кейс не ставить дітей перед проблемою, а пропонує їм самостійно визначити її в запропонованій ситуації. Головна мета кейс-технології – допомогти кожній дитині визначити власний унікальний шлях засвоєння знань, які її цікавлять найбільше.

В процесі обговорення кейсу педагог пропонує дітям проаналізувати ситуацію шляхом відповідей на такі запитання: У чому полягає проблема? Що ви зробили для вирішення проблеми? Чи можна було вчинити інакше? Чи вирішили ви цю проблему? Що ще ми могли б зробити? Але головне − розуміти, що сенс не в результаті, а в процесі обговорення, дискусії та міркуваннях [1, с. 27].

Кейс-технологія є інформаційним комплексом, що відповідає таким вимогам:

- Відповідати чітко поставленій меті.
- Мати рівень складності що відповідає віку та рівню знань дітей.
- Розвивати аналітичне мислення.
- Спонукати до обміну думками.
- Бути привабливим та захоплюючим для дітей.
- Ілюстрований матеріал має бути образним та динамічним.

За змістом та ступенем впливу на дітей виділяють такі кейси:

- Практичні − кейси, що відображають реальні життєві ситуації.
- Навчальні − кейси, основним завданням яких є навчання.
- Науково-дослідні − кейси, орієнтовані на використання дослідницької діяльності [5, с. 149].

В експериментально-дослідницькій діяльності використовують навчальні та науково-дослідні кейси − моделі для отримання нової інформації щодо ситуації та поведінки в ній. Їх навчальною функцією є опанування навичок наукового дослідження за допомогою методу моделювання.

Рекомендовано використовувати такі форми кейсів:

- Кейси-ілюстрації – найбільш зручна і проста форма, що є картинкою із зображенням ситуації.
- Кейси-варіації – тип кейсів, що вчать працювати з варіантами.

Використовуючи кейс-технології слід дотримуватись таких правил:

− Педагог розробляє проблемне завдання, а в практичній частині ініціативу слід передати дітям.

− Головні дійові особи кейсів – діти. Педагог перебуває з ними нарівні.

− Педагог організовує роботу над проблемою виключно за допомогою правильно поставлених питань.

− Акцент потрібно ставити на співтворчість дітей та педагога.

− Наочність – провідний дидактичний принцип в роботі з кейс-технологіями.

Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в експериментально-дослідницьку діяльність дозволяє будувати процес навчання на основі зорового (презентація, анімація), слухового (звукові та відеоматеріали) та дотикового (інтерактивна дошка, клавіатура) сприйняття. Зокрема презентації захоплюють дітей, збагачують їх уявлення про навколишній світ, знайомлять з основними фізичними та хімічними властивостями речовин. Презентацію можна використовувати для пояснення нової теми, закріплення та повторення вивченого матеріалу [5, с. 151].

Квест − інтерактивна історія з головним героєм, яким керує гравець. Найважливішими елементами квесту є власне бачення та дослідження світу, а головна роль належить розв'язанню головоломок та вирішенню завдань, які вимагають від гравця кмітливості. Таку гру можна проводити як в приміщенні чи групі приміщень, так і на вулиці.

Квест – це гра, в якій команди, змінюючи локації, виконують різні завдання. Особливістю організації цієї гри є те. що, виконавши одне завдання, діти отримують підказку до виконання наступного. Це ефективно сприяє підвищенню рухової активності та мотиваційної готовності до пізнання та дослідження.

За допомогою ігор-квестів діти отримують позитивні емоції і активно долучаються до експериментально-дослідницької діяльності. Квест не лише дозволяє кожному учаснику продемонструвати свої

знання, здібності, а й сприяє розвитку комунікаційної взаємодії між гравцями, вчить спілкуватись та є гарним способом згуртувати гравців.

Квест − змагання з ефектом несподіванки (раптова зустріч, таємничість, атмосферність, декорації). Все це сприяє розвитку аналітичних здібностей, розвиває фантазію та творчість, адже учасники можуть доповнювати квести під час їх проходження. Експериментально-дослідницька діяльність у формі квесту дозволяє уникнути традиційних форм навчання і вийти за межі освітнього простору [3, с. 74].

Лепбук − інтерактивна папка або саморобна книжка з різними елементами (кишеньки, дверцята, конверти тощо), результат спільної діяльності педагога та дітей. Це метод, який допомагає засвоїти вивчений матеріал за допомогою наочності та використовується на завершальному етапі проектної діяльності.

Лепбук допомагає дитині за власним бажанням шукати інформацію, щоб краще зрозуміти і запам'ятати навчальний матеріал. У будь-який час дитина може відкрити лепбук і повторити вивчене, переглядаючи виготовлену власноруч книгу [6, с. 58].

Таким чином, сучасні педагогічні технології знаменують якісно новий етап розвитку дошкільної освіти. Їх самостійна розробка та використання вимагає принципово іншого рівня професіоналізму – професійної компетентності, базовою складовою якої є розуміння сутнісної своєрідності цього виду технологій як соціальних, де початковим та кінцевим результатом є дитина.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Артемова Л.В. Дитяче експериментування як засіб пізнання навколишнього світу // Дошкільне виховання. 2019. № 5. С. 12-16.

2. Гавриш Н. В. Метод проектів та експериментування у сучасному дитячому садку // Вихователь-методист дошкільного закладу. 2021. № 3. С. 22-27.

3. Грицишина Т.І. Організація пошуково-дослідницької діяльності в закладі дошкільної освіти / Т.І. Грицишина. − Харків : Вид. група «Основа». 2020. 128 с.

4. Державний стандарт базової та середньої освіти [Електронний ресурс]: режим доступу: державнийhttps://osvita.ua/legislation/

5. Пасічник С.О. Розвиток пізнавальної активності дошкільників у процесі дослідно-експериментальної діяльності // Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. 2023. Вип. 2. С. 145-152.

6. Сухорукова Г.В. Дитяче експериментування в закладі дошкільної освіти: теорія та методика / Г.В. Сухорукова, Н.О. Барат. − Запоріжжя : Просвіта. 2021. 210 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

Yaremchyshyn Marko Mykhailovych
Ph.D. in Psychology
Associate Professor, Department of Practical Psychology
Educational and Research Institute of Law, Psychology, and Security Studies
Lviv State University of Internal Affairs

THE INTEGRATION OF VIRTUAL REALITY INTO POST-WAR REHABILITATION FOR VETERANS: KEY APPROACHES AND PROSPECTS

Today's technological world offers an ever-increasing number of opportunities to integrate technical tools into efforts to improve human life. In this context, the issue of implementing the latest methods for overcoming war-related psychological trauma has become particularly relevant. The principles of implementing virtual reality tools in a military context were initially used to train service members and help them better adapt to future challenges associated with combat operations—that is, the execution of combat missions. Subsequently, the use of virtual reality evolved into a method of psychotherapeutic work. Virtual Reality Exposure Therapy (VRET) is the latest method for treating individuals with post-traumatic stress disorder [1].

Over time, as virtual reality tools evolved, they began to prove useful for their implementation in the psychological rehabilitation of military personnel. This approach to addressing trauma resulting from military operations provided a new impetus for understanding the latest approaches to psychocorrectional and psychotherapeutic interventions aimed at reintegrating service members, helping them rebuild their sense of self and process particularly traumatic experiences.

When analyzing domestic and Western scientific studies on the application of virtual reality in the context of veteran rehabilitation, it is worth noting that a large proportion of them focus specifically on the

interaction between virtual reality and PTSD, as addressing this condition is particularly relevant due to its far-reaching impact on a person's life. Recent research findings point to the potential for using virtual reality in the psychological rehabilitation of veterans with post-traumatic symptoms. In particular, the results of a systematic review and meta-analysis conducted in 2026 by a group of researchers lead by R. G. Felemban and others revealed a statistically significant reduction in the severity of PTSD symptoms following the use of virtual exposure therapy [2]. The data presented by these research groups provide grounds for considering virtual exposure therapy as a promising psychotherapeutic method for reducing PTSD symptoms in veterans; however, it should be noted that their arguments did not assert that this method has unconditional advantages over others.

A group of Ukrainian researchers led by O. Shikaruk and others, while researching the topic of mental health and post-traumatic stress disorder (PTSD) among military personnel in relation to their participation in active combat operations, noted in their findings that when assessing and providing physical and sports rehabilitation for service members suffering from PTSD, it is important to take into account age, gender, and professional characteristics [3]. The observations made by these researchers should also be applied to the context of military personnel's use of VRET, since-regardless of the method of rehabilitation used with military personnel suffering from PTSD-the individual characteristics of each person are also important and can be taken into account when developing a more precise, individually tailored model within virtual reality itself.

It is worth noting that one of the prospects for using VRET is its integration with other psychotherapy methods, which, when combined effectively, can improve the psychological and emotional state of service members undergoing rehabilitation and, more broadly, have a positive impact on the understanding of the latest approaches to working with the post-war mental health of combatants.

Acknowledgments: DeepL Translator was used to assist with the translation of the manuscript into English. The final text was reviewed and edited by the authors.

REFFERENCES

1. Reality Exposure Therapy for Armed Forces Veterans with Post-Traumatic Stress Disorder: A Systematic Review and Focus Group. *International journal of environmental research and public healt. 2022. 19*(1), 464. DOI: https://doi.org/10.3390/ijerph19010464

2. Felemban RG, Alzahrani RR, Alrefaei NF, Alharbi NM, Alghamdi AS, Alqadi S Efficacy of virtual reality-based exposure therapy for post-traumatic stress disorder in military veterans: a systematic review and meta-analysis. *Frontiers in Psychiatry.*2026. *17:1857109*. DOI: 10.3389/fpsyt.2026.1857109

3. Shynkaruk O., Byshyvets N., Dutchak M., Andrieieva O., Iakovenko O..Психічне здоров'я та посттравматичний синдром у військових залежно від участі в активних бойових діях. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*.2024. *2(66)*. С. 39-51. DOI: https://doi.org/10.29038/2220-7481-2024-02-39-51

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

Сазонова Наталія
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
Науковий керівник: к. філол. н., доц. Прадівлянна Л.М.

ОНОМАСТИКА ЯК ЗАСІБ СВІТОТВОРЕННЯ У СУЧАСНОМУ ФЕНТЕЗІ

Фентезі сьогодні – це справжня культурна сила, секрет популярності якої криється в дивовижній глибині всесвітів, створених письменниками. У цьому контексті вигадані імена (оніми) стають головними маркерами «вторинного світу», що відокремлюють художній простір від об'єктивної дійсності та слугують специфічним кодом фантазійного всесвіту.

Метою даної роботи є виявлення та систематизація ономастичних моделей, що використовуються для конструювання альтернативної реальності у романі Ніла Ґеймана «Neverwhere».

Теоретичною основою нашої розвідки є роботи С. Шестакової, О.Карпенко, В.Неклесової, які розглядають онімний/ономастичний простір (onymic/onomastic space) як «сукупність власних назв усіх класів, що вживаються в мові певного народу в конкретний історичний період» [3, с. 65]. Ядром ономастичного простору є антропоніми, а області, що його оточують, утворюють антропонімічні категорії (теоніми, міфоніми, зооніми). На периферії ономастичного простору, на думку С. Шестакової, знаходяться хрононіми, документоніми, урбаноніми, гемароніми, геортоніми, ергоніми та інші [1, с. 234].

У літературному дискурсі фентезі ці категорії ономастичного простору виконують широкий спектр функцій: основні (номінативна та диференціальна), естетична (створення певного звукового та художнього враження), характеристична (передача власної якості або

походження носія імені) та культурологічна. Вони становлять ґрунтовну основу для переконливого створення фантазійного світу.

Виразне практичне втілення цього функціонального потенціалу онімів можна простежити на прикладі роману Ніла Геймана «Neverwhere» («Небудь-де»). Цей твір є яскравим зразком жанру урбан-фентезі, де історія будується навколо таємного виміру. Найбільш типові онімі у романі – топоніми, (зокрема, урбаноніми та годоніми), антропоніми та теоніми.

Велику групу онімів у романі становлять географічні назви Підземного Лондона, які формуються шляхом переосмислення реальних топонімів. Назви місцевостей Нижнього Лондона виконують міфологічну та характеристичну функцію: назви станцій метро оживають і набувають свого первісного, буквального значення.

Earl's Court (Графський суд / Двір графа): у Верхньому Лондоні це просто станція та район міста. У Нижньому Лондоні назва втілює своє буквальне значення – це справжній середньовічний двір графа, який розташований у вагоні метро. "*That, thought Richard, correctly, must be the earl*" [2, p.13]. *Blackfriars* (Чорні брати / Чорні ченці): Справжній міський квартал і залізничний вокзал перетворюються на монастир середньовічних ченців у чорних рясах, які охороняють ключі та таємниці підземного світу. Як зазначається у творі, *"The Blackfriars, holding their keys, were the guardians of the deep world*" [2, p.17].

Антропоніми у романі майже ніколи не виникають випадково. Вони несуть значну характеристичну функцію, безпосередньо відображаючи сутність персонажа, його соціальний статус або магічні здібності.

Так, імена найманих вбивць, *Mr. Croup* and *Mr. Vandemar,* справляють тривале враження огиди та загрози (естетична та фонетична функція). Слово *croup* в англійській мові означає гостре запалення гортані, що викликає задишку, що підкреслює його хрипкий, улесливий та зловісний голос. Прізвище його напарника, *Vandemar*, етимологічно відсилає до нідерландських та німецьких коренів, де частка *van* означає походження, а елемент *mar/maar* асоціюється зі стародавніми словами, що означають «кошмар» (nightmare), «примара» або «демон», що

бездоганно пасує до його безжальної та деструктивної натури. *«At times, as if unable to contain the rage inside, Mr. Croup would fling himself at the hospital wall, physically attack it with his fists and feet, as if it were a poor substitute for a real person. Mr. Vandemar, on the other hand, simply walked. It was too consistent, too steady and inexorable a walk to be described as a stroll: Death walked like Mr. Vandemar»* [2, p.13].

Щоб Нижній Лондон виглядав правдоподібним, Гейман вводить у його всесвіт власних богів та чудовиськ. Angel Islington: Ісліңгтон – це також район Лондона. Гейман зображує його у вигляді справжнього біблійного ангела, який, однак, виявляється занепалим і підступним. Ім'я тут слугує для маскування та розвінчання священного: «*It is an honor finally to meet you and your companion. I am the Angel Islington. Its eyes were clear and wide. Its robes were not white, as Richard had initially thought: they seemed to have been woven from light*» [2, p.17].

Отже, ономастичний простір у сучасному фентезі є не просто декорацією, а фундаментальним інструментом світобудови. Ніл Гейман наділяє кожну власну назву глибоким символічним змістом. Через промовисті антропоніми та міфологізацію топонімів оніми розкривають увесь свій функціональний потенціал – від характеристичного до культурологічного. Зрештою, саме ця складна система перетворює текст на живий міф, позначаючи кордони «вторинного світу» та змушуючи читача повірити в його автентичність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шестакова С. До питання про стратифікацію сучасного ономастичного простору. *Науковий журнал*. 2015. № 1 (3). С. 232–240.

2. Gaiman N. Neverwhere. *Read Any Book*. URL: https://www.readanybook.com/online/565575#13 (дата звернення: 19.05.2026).

3. Karpenko O., Neklesova V. A Dictionary of Ukrainian Onomastic Terminology. Sumy : University Book, 2025.

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

Yaremchyshyn Marko Mykhailovych
Ph.D. in Psychology
Associate Professor, Department of Practical Psychology
Educational and Research Institute of Law, Psychology, and Security Studies
Lviv State University of Internal Affairs

LEGAL REGULATION OF THE ACTIVITIES OF MENTAL HEALTH PROFESSIONALS

Full-scale war affects all areas of Ukrainian society. In 2026, the Law of Ukraine «On the Mental Health Care System in Ukraine» bringing psychological practice into the legal framework and thereby establishing a legislative framework and potential opportunities for the professional development of mental health specialists. These changes are driven by the high demand for professional psychologists and the need to create a legal framework for the development and operation of psychological services. For many years, Ukrainian legislation lacked a clearly structured, legally sound framework for professional psychological practice; therefore, the provision of psychological services, which was not carried out within the framework of state- or municipally-owned entities or self-regulatory organizations in the field of mental health-remained in a legal gray area, which could potentially harm mental health service recipients when they sought such services.

A clearly defined legal framework for the provision of psychological services will have a positive impact on the development of the supporting infrastructure, which will improve both the approach to training professional psychologists and the methods of providing psychological assistance in Ukraine. The Law of Ukraine on the Mental Health Care System now legally defines the general provisions—that is, the core content of activities—establishes a legal framework for mental health care, distinguishes between types of mental health care, and addresses the regulation of the prevention of mental disorders and other issues related to psychological health, as well

as the promotion of mental health. In addition, the law establishes the staffing, scientific, and financial support for the mental health care system, as well as a system for monitoring and supervising the provision of such services [1]. A standard is being introduced for psychologists to enhance their professional qualifications and ensure the continuous professional development of mental health specialists, which will undoubtedly have an impact on the overall level of psychological literacy among these professionals. [1].

It is worth noting that the primary law governing mental health is also supported by specific resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine. From now on, the remote provision of psychological services is governed by Cabinet of Ministers Resolution No. 1604 of December 3, 2025, «On Approval of the Procedure for Providing Mental Health Services Using Information and Communication Technologies» [2]. Resolution No. 288 of the Cabinet of Ministers of Ukraine, dated March 4, 2026, «Issues of Certification and Continuing Professional Development of Mental Health Professionals» regulates the certification and continuing professional development (CPD) of mental health professionals [3]. The regulations clearly define the certification of mental health professionals, the procedures for their continuing professional development, and the list of relevant professions in the context of providing mental health services, as well as the conditions for certification, professional practice areas, requirements for professional development and supervision, and the accumulation of CPD credits.

The legal framework governing the provision of mental health services is an important component of modern Ukraine, as the psychological well-being of the population is an important component of the state's functioning.

Acknowledgments: DeepL Translator was used to assist with the translation of the manuscript into English. The final text was reviewed and edited by the authors.

REFFERENCES

1. Про систему охорони психічного здоров'я в Україні : Закон України від 15.01.2025 № 4223-IX. Відомості Верховної Ради України. 2025. № 31., ст. 103 URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/4223-20 (дата звернення: 29.09.2026).

2. Про затвердження Порядку надання послуг у сфері психічного здоров'я з використанням інформаційно-комунікаційних технологій: Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок від 03.12.2025 № 1604. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1604-2025-п#Text

3. Питання сертифікації та безперервного професійного розвитку фахівців у сфері психічного здоров'я : Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок, Критерії, Перелік від 04.03.2026 № 288 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/288-2026-п#TextL:

Ярослав ЛИСЮК
курсант 4 курсу факультету
підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Національної поліції
Науковий керівник: Антон МАРІЄНКО
доцент кафедри кримінального права та кримінології
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент

КРИМІНОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ КОЛАБОРАНТА

Колабораціонізм в умовах російсько-української війни є одним із найбільш складних і суспільно небезпечних феноменів, що виникли на перетині кримінально-правових, політичних, соціальних, психологічних та безпекових процесів. Його небезпека полягає не лише у факті співпраці окремої особи з державою-агресором, а насамперед у тому, що така поведінка здатна підривати функціонування державних інституцій, послаблювати національну єдність, сприяти легітимації окупаційного режиму та створювати додаткові загрози національній безпеці України, а відповідальність встановлена за колабораційну діяльність в Кримінальному кодексі України [1]. Тому потрібно дослідити кримінологічний портрет колаборанта.

У кримінологічному розумінні особа колаборанта не може бути зведена виключно до формального суб'єкта кримінального правопорушення. Кримінологічний портрет є значно ширшою конструкцією, яка охоплює соціально-демографічні, соціально-рольові, морально-психологічні та кримінально-правові характеристики особи. Саме комплексне поєднання цих елементів дозволяє зрозуміти, чому одна людина в умовах окупації зберігає проукраїнську позицію та чинить опір агресору, тоді як інша погоджується на співпрацю з окупаційними структурами. Такий підхід відповідає загальній логіці кримінологічного дослідження особи правопорушника, у межах якого аналізуються не тільки зовнішні характеристики людини, а й особливості її поведінки, соціальних зв'язків, ціннісних орієнтацій та мотиваційної сфери [2, с. 600].

Важливо підкреслити, що законодавче закріплення кримінальної відповідальності за колаборaційну діяльність відбулося у зв'язку з прийняттям Закону України від 03 березня 2022 року № 2108-IX, яким Кримінальний кодекс України було доповнено статтею 111-1 «Колаборaційна діяльність». Відповідна норма охоплює різні форми співпраці з державою-агресором, зокрема публічне заперечення збройної агресії проти України, добровільне зайняття посад в незаконних органах влади, передачу матеріальних ресурсів, провадження господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором, а також інші форми сприяння окупаційним структурам [1].

Водночас кримінологічний портрет колаборанта не повинен формуватися за принципом пошуку єдиного універсального типу особи. Колаборaційна діяльність має різноманітні форми, а її суб'єкти можуть суттєво відрізнятися за віком, освітою, професійною приналежністю, матеріальним становищем, соціальним статусом та життєвим досвідом. Саме тому доцільніше говорити про сукупність типових характеристик, які за певного поєднання можуть створювати підґрунтя для формування колаборaційної поведінки. Дослідження кримінологічних аспектів колаборaціонізму свідчать про значний вплив зовнішніх, внутрішніх та ідеологічних чинників, серед яких особливе місце займає цілеспрямована діяльність держави-агресора щодо формування лояльного до окупаційної влади населення [3, с. 181].

Однією з найбільш суттєвих характеристик потенційного колаборанта є його ціннісно-світоглядна деформація. Йдеться про поступове послаблення ідентифікації особи з Україною як державою, її правовими та демократичними інститутами, а також про формування толерантного або позитивного ставлення до держави-агресора та її політики. Така деформація може бути результатом тривалого інформаційного впливу, пропаганди, поширення дезінформації, політичної радикалізації або перебування людини в середовищі, де окупаційна модель влади сприймається як прийнятна. Тому колаборaціонізм не завжди виникає раптово. У багатьох випадках йому передує поступова зміна системи цінностей та уявлень особи про державу, суспільство і допустимі форми поведінки.

В свою чергу, іншим важливим елементом кримінологічного портрета є мотивація. Вона може мати ідейний, корисливий, кар'єрний, помстивий, конформістський або змішаний характер. Частина осіб може щиро поділяти ідеологічні наративи держави-агресора та сприймати окупаційну владу як політично прийнятну. Інші можуть керуватися прагненням отримати матеріальну винагороду, посаду, адміністративний вплив або інші переваги. Окрему категорію можуть становити особи, які внаслідок конфліктів із державними органами, органами місцевого самоврядування, роботодавцями чи іншими громадянами формують мотив помсти. Таким чином, зовні однакова форма поведінки може мати принципово різне внутрішнє мотиваційне підґрунтя [4].

Разом з тим, важливим чинником є також соціальне середовище особи. Людина не формується ізольовано від суспільства, тому її поведінка значною мірою залежить від родинних, професійних, дружніх та інших соціальних зв'язків. Якщо в найближчому оточенні поширюються проросійські погляди, виправдання агресії або негативне ставлення до української державності, ймовірність сприйняття відповідних установок окремою особою може підвищуватися. Водночас соціальне середовище може виконувати й протилежну функцію – формувати стійкість до пропаганди, підтримувати громадянську ідентичність та сприяти неприйняттю співпраці з окупаційною владою.

В свою чергу, окреме місце у формуванні кримінологічного портрета займає психологічна складова. Для частини колаборантів характерними можуть бути конформізм, залежність від авторитету, низька здатність до критичного сприйняття інформації, схильність виправдовувати власні вчинки зовнішніми обставинами та прагнення уникнути особистих ризиків. Водночас не можна ототожнювати колабораціонізм із певним психологічним типом, адже відповідну поведінку можуть демонструвати особи з різними психологічними характеристиками. Дослідження особи колаборанта має враховувати саме комплекс взаємопов'язаних соціальних і психологічних факторів, а не шукати одну універсальну рису [5, с. 295].

З кримінологічної точки зору особливо важливо досліджувати не тільки особу колаборанта, а й детермінанти колабораціонізму. Серед них можна виділити політичні, соціально-економічні, інформаційні, культурно-ідеологічні, психологічні та ситуаційні фактори. Їх сукупна дія може створювати середовище, в якому співпраця з агресором починає сприйматися окремими особами як допустима або навіть вигідна поведінка. Сучасні кримінологічні дослідження наголошують, що колабораціонізм необхідно розглядати не лише як сукупність уже вчинених кримінальних правопорушень, а як явище, що має певну причинно-наслідкову структуру та потребує комплексної профілактики [5, с. 297].

Таким чином, кримінологічний портрет колаборанта являє собою комплексну характеристику особи, яка формується на перетині її соціального становища, ціннісних орієнтацій, психологічних установок, життєвого досвіду, мотивації та конкретного соціального середовища. Типовими передумовами колабораційної поведінки можуть виступати деформація громадянських цінностей, ідеологічна залежність від пропаганди держави-агресора, корисливі або кар'єрні мотиви, конформізм, конфлікт із державними інституціями та неспроможність критично оцінити наслідки власних дій. Водночас універсального портрета колаборанта не існує, оскільки конкретні механізми формування такої поведінки залежать від поєднання численних обставин. Кримінологічне дослідження колаборанта має виходити далеко за межі формального аналізу складу кримінального правопорушення. Його справжня цінність полягає у можливості зрозуміти механізм формування антидержавної поведінки та своєчасно виявляти фактори, які можуть сприяти її виникненню. Саме такий підхід дозволяє перейти від переважно каральної моделі реагування до комплексної системи запобігання, в якій кримінально-правові засоби поєднуються з інформаційними, соціальними, освітніми та психологічними інструментами. У цьому контексті вивчення особи колаборанта є важливим не лише для кримінології, а й для забезпечення національної безпеки, відновлення правопорядку на деокупованих територіях та формування стійкого українського суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14 (дата звернення: 09.09.2026).

2. Марієнко А. О. Кримінологічний портрет особи злочинця та його значення при проведенні розслідувань кримінальних правопорушень. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти : матеріали IX Міжнар. наук.-практ. конф*. (м. Дніпро, 21 берез. 2025 р.) : у 2 ч. Дніпро : ДДУВС, 2025. Ч. 1. С. 599–601.

3. Тома М. Г. Кримінологічні аспекти колабораціонізму. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2025. Т. 2, № 90. С. 179-183. DOI: 10.24144/2307-3322.2025.90.4.24.

4. Воробей П. Кримінально-правова характеристика та особливості кваліфікації «економічного» колабораціонізму. *Слово Національної школи суддів України.* 2024. № 3 (48). DOI 10.37566/2707-6849-2024-3(48)-6

5. Ріпа Ф. В. Криміналістична характеристика осіб, які вчиняють колаборайну діяльність в ідеологічній та культурно-освітній сфері. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2026. № 2 (39), ч. 1. С. 292–302. DOI: https://doi.org/10.32631/vca.2026.2.p1.23.

Попович Марія Дмитрівна
завідувач сектору дактилоскопічних
досліджень та обліку
відділу криміналістичних видів досліджень
Закарпатського науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру МВС України

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В КРИМІНАЛІСТИЧНІЙ ТЕХНІЦІ ТА СУДОВО-ЕКСПЕРТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Сучасний етап розвитку суспільства супроводжується масштабною цифровізацією соціально-економічних відносин, динамічним оновленням технологій та, як наслідок, якісною зміною характеру злочинності. Сучасні злочинні прояви характеризуються високим рівнем підготовленості, завуальованості та активним використанням новітніх технічних засобів. Зазначене висуває принципово нові вимоги до криміналістичної науки загалом та судово-експертної діяльності зокрема.

Фундаментальною основою забезпечення правосуддя залишається належне, своєчасне та об'єктивне збирання, фіксація та дослідження матеріальних слідів. У цьому контексті криміналістична техніка, як один із провідних розділів криміналістики, виступає головним інструментом трансформації даних про подію у процесуально значимі докази.

Аналіз сучасної експертної практики свідчить про те, що класичні криміналістичні методи, які базувалися переважно на візуальному та органолептичному аналізі, поступово витісняються або суттєво доповнюються високоточними інструментальними та цифровими технологіями. Передусім це виражається у поглибленні міждисциплінарної інтеграції наукових знань. Сучасне судово-експертне дослідження вже неможливо уявити без залучення досягнень фізики, хімії, молекулярної біології, оптичної фізики та комп'ютерних наук. Застосування спектрометрії, хроматографії, електронної мікроскопії та люмінесцентного аналізу дозволяє вирішувати складні завдання щодо дослідження мікрооб'єктів і мікрослідів, які раніше вважалися непридатними для аналізу

через їхній незначний обсяг чи видозміну під впливом зовнішнього середовища.

Поряд із цим спостерігається виразне зміщення акцентів від розв'язання суто ідентифікаційних завдань до проведення глибокого діагностичного та ситуаційного аналізу. Сучасні запити слідчо-судової практики вимагають не лише встановлення конкретного об'єкта за його слідами, а й з'ясування механізму їх утворення, часових характеристик події, послідовності внесення змін у матеріальні об'єкти та цілісної реконструкції обстановки місця події.

Суттєвої трансформації зазнали й самі методи фіксації та моделювання. На зміну традиційній фотозйомці та виготовленню зліпків приходять новітні технології 3D-сканування, застосування безпілотних літальних апаратів для фіксації великомасштабних об'єктів, цифрова фотограмметрія та лазерне дальнометрування. Зазначені підходи дозволяють створювати точні цифрові двійники місць подій та речових доказів з можливістю їх подальшого віртуального дослідження без ризику пошкодження чи втрати первинного об'єкта.

Паралельно відбувається масштабна автоматизація експертних процесів завдяки впровадженню автоматизованих інформаційно-пошукових систем, баз даних балістичних об'єктів, дактилоскопічних обліків та програмних комплексів порівняння досліджуваних об'єктів, що суттєво скорочує терміни проведення досліджень і підвищує їх об'єктивність. Водночас технологічний прогрес ставить перед судово-експертною системою нові виклики, серед яких — необхідність безперервної актуалізації наявних та розробки нових судово-експертних методик, сертифікація і валідація нового обладнання, а також забезпечення високого рівня фахової підготовки експертних кадрів.

Розвиток криміналістичної техніки та судово-експертної діяльності на сучасному етапі має системний, високотехнологічний та міждисциплінарний характер. Подальше вдосконалення цієї галузі потребує гармонізації вітчизняних експертних методик із міжнародними стандартами (зокрема серії ISO/IEC 17025), підвищення рівня матеріально-технічного забезпечення державних експертних установ та поглиблення співпраці між науковими установами й практичними підрозділами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Криміналістика : підручник : у 2 т. / В. Ю. Шепітько, В. А. Журавель, В. О. Коновалова та ін. ; за ред. В. Ю. Шепітька. Харків : Право, 2019. Т. 1. 456 с.

2. Судова експертиза : підручник / Р. І. Благута, О. Б. Гусєв, В. П. Мороз та ін. ; за ред. Р. І. Благути. Львів : ЛьвДУВС, 2021. 512 с.

3. Щербаковський М. Г. Проведення та використання судових експертиз у кримінальному провадженні : монографія. Харків : В деле, 2015. 560 с.

4. Кисленко Д. П. Застосування спеціальних знань у кримінальному провадженні: сучасний стан та перспективи. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія: Право*. 2021. Вип. 66. С. 275–279.

Сіренко Марія Романівна,
здобувач вищої освіти 4 курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування НПУ Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Єфімов Володимир Веніамінович,
доцент кафедри кримінального процесу, підполковник поліції Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ДО ПИТАННЯ ЩОДО ЗАВДАНЬ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Питання про те, які саме завдання покладено на органи досудового розслідування, здавалося б, має просту відповідь: достатньо відкрити статтю 2 Кримінального процесуального кодексу України. Але за цією уявною простотою криється ціла система відомчих актів, доктринальних підходів і практичних суперечностей, які й визначають, наскільки реально, а не декларативно ці завдання виконуються. Актуальність теми лише посилюється тим, що сьогодні в Україні досудове розслідування здійснюють одразу п'ять самостійних відомств, кожне з яких по-своєму тлумачить обсяг покладених на нього повноважень [1; 4].

Нормативну основу дослідження становлять Кримінальний процесуальний кодекс України [1], Закон України № 2137-IX від 15.03.2022 р. щодо підвищення ефективності досудового розслідування «за гарячими слідами» [2], а також відомчий Наказ МВС України від 06.07.2017 р. № 570 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» [3], якому в цій роботі приділено окрему увагу, оскільки саме він деталізує загальні приписи КПК України до рівня конкретних завдань і функцій слідчого апарату Національної поліції.

Відповідно до статті 2 КПК України завданнями кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод і законних інтересів його учасників, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду, щоб кожен, хто вчинив

правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, а жоден невинуватий не зазнав необґрунтованого обвинувачення чи процесуального примусу [1]. Ці приписи є не просто декларацією, а й водночас завданнями органів досудового розслідування, оскільки саме на цій стадії закладається фактична та юридична основа подальшого судового розгляду.

Найбільш детально ці загальні положення розкрито саме в Наказі МВС України № 570, і саме тому він заслуговує на окремий розгляд. Відповідно до пункту 1 розділу ІІІ цього наказу, на слідчі підрозділи Національної поліції покладено п'ять завдань: захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень; охорону прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження; забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування правопорушень, віднесених до підслідності слідчих органів Національної поліції; забезпечення відшкодування фізичним і юридичним особам шкоди, заподіяної кримінальними правопорушеннями; а також виявлення причин і умов, що сприяють учиненню правопорушень, і вжиття заходів щодо їх усунення [3]. Показово, що четверте й п'яте завдання – відшкодування шкоди та профілактика причин злочинності – у самому тексті КПК прямо не сформульовані, тобто наказ не просто дублює кодекс, а розширює й конкретизує коло обов'язків слідчого апарату.

Наказ № 570 так само визначає організаційну структуру, покладену на виконання цих завдань: Головне слідче управління Національної поліції, слідчі управління головних управлінь Національної поліції в областях, місті Києві та Автономній Республіці Крим, а також слідчі відділи (відділення) територіальних підрозділів поліції [3]. Кожній ланці відповідає окрема функція – від аналізу слідчої практики та узагальнення позитивного досвіду розслідування до організації взаємодії з прокуратурою, органами, що здійснюють оперативно-розшукову та судово-експертну діяльність, і розгляду скарг громадян, пов'язаних із проведенням досудового розслідування [3]. Окремо наказ закріплює гарантії процесуальної незалежності слідчого: заборону будь-якого втручання в його процесуальну діяльність з боку осіб, що не мають на це законних повноважень, і водночас – обов'язок слідчого

забезпечувати повне, всебічне та неупереджене розслідування в межах установлених КПК строків [3]. На нашу думку, саме поєднання в одному документі переліку завдань, організаційної структури та гарантій незалежності робить цей наказ ключовим інструментом реалізації статті 2 КПК на рівні конкретного відомства, а не просто технічним додатком до кодексу.

У доктрині кримінального процесу проблематика завдань органів досудового розслідування розкривається переважно через призму багатосуб'єктності самої системи. Р. А. Чайка, порівнюючи українську модель з досудовим провадженням у Німеччині, Польщі та Франції, звертає увагу на те, що існування п'яти окремих органів розслідування породжує ризики юрисдикційних конфліктів та дублювання повноважень, що негативно позначається на ефективності й оперативності розслідувань [4, с. 56]. Автор також наголошує на недоцільності прямого запозичення іноземних моделей без урахування національних особливостей [4, с. 60], хоча й визнає користь поступової адаптації окремих європейських підходів – зокрема, чіткіших механізмів координації між слідчими органами та посилення ролі прокурора.

Розмежування завдань і повноважень слідчого та дізнавача – суб'єктів, що здійснюють досудове розслідування у формі слідства й дізнання відповідно, – стало предметом уваги А. В. Столітнього. Дослідник указує, що законодавець наділив дізнавача суттєво вужчим обсягом процесуальних повноважень, ніж слідчого, зокрема обмежив право керівника підрозділу дізнання на дії, притаманні керівнику слідчого підрозділу, що негативно позначається на ефективності виконання завдань розслідування кримінальних проступків [5, с. 296].

Практична реалізація завдань органів досудового розслідування нерозривно пов'язана з інститутом підслідності. І. А. Смоляк підкреслює, що саме розгалуженість системи органів досудового розслідування – притаманна українській моделі, на відміну від більшості держав ЄС, де слідство сконцентроване в поліції чи кількох спеціалізованих службах, – є однією з головних відмінностей вітчизняного підходу [6, с. 165]. У цьому ж контексті М. Снігур зазначає, що недотримання правил предметної підслідності на практиці найчастіше зумовлене не суб'єктивними помилками посадових осіб, а

об'єктивною складністю розмежування компетенції між органами, і пропонує обмежити можливості зловживання оскарженням підслідності учасниками провадження, оскільки це прямо суперечить завданню забезпечення швидкого розслідування [7, с. 127].

Виконання органами досудового розслідування покладених на них завдань неможливе без належного інформаційно-правового забезпечення. Л. П. Коваленко відносить до інформаційно-правових основ такої діяльності відповідні принципи, окремі види інформації (реєстраційну, архівну, дослідну, правову), інформаційні системи та акти органів досудового розслідування, і обґрунтовує, що чинна система потребує кодифікації відповідних норм у єдиному законодавчому акті або кодексі [8, с. 60].

В умовах воєнного стану виконання цих завдань набуло додаткових особливостей. Законом України № 2137-IX від 15.03.2022 р. кримінальний процесуальний закон доповнено положеннями про особливий режим досудового розслідування «за гарячими слідами», зокрема щодо тимчасового доступу до речей і документів на підставі постанови прокурора без звернення до слідчого судді за умови неможливості виконання ним своїх повноважень, а також щодо використання електронних інформаційно-телекомунікаційних систем для фіксації процесуальних рішень [1; 2]. Ці зміни спрямовані на забезпечення безперервності виконання завдань органів досудового розслідування навіть за об'єктивної неможливості дотримання звичайного процесуального порядку.

Не менш важливим є й зарубіжний досвід організації взаємодії між органами досудового розслідування. В. І. Коломієць зазначає, що ефективне виконання завдань розслідування у європейських державах значною мірою забезпечується чіткою координацією між слідчими та прокурорськими органами, запровадженням єдиних інформаційних систем обміну даними та розмежуванням функцій нагляду і безпосереднього розслідування, і пропонує використати окремі з цих механізмів для вдосконалення взаємодії українських органів досудового розслідування [10, с. 230]. В. А. Баранець, досліджуючи зарубіжний досвід провадження у формі дізнання, вказує, що в низці держав функції дізнання виконуються спеціалізованими

поліцейськими підрозділами з обмеженим колом повноважень, що дає змогу розвантажити слідчі підрозділи для розслідування тяжких та особливо тяжких злочинів [9, с. 334].

Отже, завдання органів досудового розслідування становлять цілісну систему, похідну від загальних завдань кримінального провадження, закріплених у статті 2 КПК України. Водночас саме Наказ МВС України № 570 є тим документом, який переводить ці загальні приписи в площину конкретних, вимірюваних обов'язків слідчих підрозділів – від відшкодування шкоди потерпілим до профілактики причин злочинності, – і одночасно закріплює організаційні та процесуальні гарантії їх виконання. Практична реалізація цих завдань, однак, ускладнюється багатосуб'єктністю вітчизняної моделі досудового розслідування, недосконалістю розмежування підслідності та нерівномірністю процесуальних повноважень слідчого й дізнавача. Удосконалення координації між органами досудового розслідування, кодифікація інформаційно-правових засад їх діяльності, а також виважена адаптація європейського досвіду видаються перспективними напрямами підвищення ефективності виконання покладених на ці органи завдань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ :

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI (ред. від 09.05.2025 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 04.09.2026).

2. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про електронні комунікації» щодо підвищення ефективності досудового розслідування «за гарячими слідами» та протидії кібератакам: Закон України від 15.03.2022 р. № 2137-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2137-20#Text (дата звернення: 04.09.2026).

3. Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 06.07.2017 р. № 570 (у редакції із наступними змінами). URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17#Text (дата звернення: 04.09.2026).

4. Чайка Р. А. Органи досудового розслідування в Україні та країнах ЄС: порівняльно-правовий аналіз. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2025. Вип. 89, ч. 4. С. 55–61. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.4.8.

5. Столітній А. В. Дізнавач як суб'єкт сторони кримінального провадження з боку обвинувачення. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2024. Вип. 83, ч. 3. С. 292–299. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.83.3.45.

6. Смоляк І. А. Міжнародний досвід регулювання підслідності органів досудового розслідування. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2024. Вип. 81, ч. 3. С. 163–167. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.81.3.24.

7. Снігур М. Порушення правил предметної підслідності у кримінальному процесі. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2024. Вип. 84, т. 4. С. 125–129. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.84.4.17.

8. Коваленко Л. П. Інформаційно-правові основи діяльності органів досудового розслідування. Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки. 2022. № 9–10. С. 57–62. DOI: https://doi.org/10.18523/2617-2607.2022.9-10.57-62.

9. Баранець В. А. Зарубіжний досвід розслідування кримінальних правопорушень у формі дізнання. Київський часопис права. 2023. № 1. С. 331–336. DOI: https://doi.org/10.32782/klj/2023.1.51.

10. Коломієць В. І. Зарубіжний досвід взаємодії між органами досудового розслідування та можливості його використання в Україні. Вісник Кримінологічної асоціації України. 2023. № 1(28). С. 226–233. DOI: https://doi.org/10.32631/vca.2023.1.20.

Аліна ШАХПАЗОВА,
Здобувачка вищої освіти
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Катерина ШАПОВАЛОВА
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
ННІ права та інноваційної освіти
Дніпровського державного університету внутрішніх справ,
доктор філософії в галузі права,
доктор юридичних наук

ЕЛЕКТРОННІ ДОКАЗИ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження електронних доказів у цивільному судочинстві України зумовлена поширенням цифрових технологій у суспільних відносинах та відповідним збільшенням обсягу юридично значущої інформації, яка створюється, передається і зберігається в електронній формі. У сучасних цивільних спорах така інформація може безпосередньо підтверджувати обставини, на яких ґрунтуються вимоги та заперечення учасників справи, що зумовлює необхідність належного використання електронних доказів під час доказування. Водночас специфіка їх цифрової форми потребує дотримання встановлених процесуальних вимог щодо подання, дослідження та оцінки таких доказів судом. У зв'язку з цим дослідження особливостей використання електронних доказів є важливим для забезпечення належного встановлення фактичних обставин цивільної справи та ефективної реалізації учасниками права на судовий захист.

Проблематика електронних доказів у цивільному судочинстві України досліджується сучасними українськими науковцями з урахуванням розвитку цифрових технологій та трансформації процесуальних форм доказування. Зокрема, М. В. Парасюк досліджує правову природу електронних (цифрових) доказів, їх місце серед засобів доказування та особливості визначення критеріїв їх допустимості [1; 2]. О. О. Кармаза розглядає електронні докази в межах цивілістичного процесу, приділяючи увагу їх класифікації та

особливостям використання у цивільному процесі [3]. М. Жушман досліджує цифровий слід як джерело доказів у цивільному судочинстві, зокрема питання метаданих, електронного підпису та забезпечення цілісності цифрової інформації [4]. О. Г. Привиденцев зосереджує увагу на електронних повідомленнях як доказах у цивільному процесі та досліджує особливості їх використання з урахуванням розвитку електронної комунікації [5]. Зазначені наукові праці охоплюють різні аспекти використання електронної інформації у доказуванні, що дає підстави розглядати електронні докази як окремий напрям сучасних досліджень цивільного процесуального права.

Відповідно до частини 1 статті 100 Цивільного процесуального кодексу України електронними доказами є інформація в цифровій формі, що містить дані про обставини, які мають значення для справи, зокрема електронні документи, вебсайти, текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній формі [6]. Таким чином, законодавче визначення пов'язує електронний доказ не лише з конкретним видом цифрового об'єкта, а передусім із його інформаційним змістом та здатністю підтверджувати обставини, що підлягають встановленню у цивільній справі. Наприклад, в ухвалі від 4 вересня 2026 року Кременчуцький районний суд Полтавської області у справі № 536/2147/26, встановивши, що відповідач ставить під сумнів відповідність поданого електронного кредитного договору його оригіналу, задовольнив клопотання про витребування оригіналу договору, метаданих та протоколів накладення електронних підписів [7].

Особливістю електронних доказів є те, що їх зміст існує у цифровій формі та може бути відтворений за допомогою відповідних технічних засобів, що відрізняє їх від традиційних письмових і речових доказів. При цьому цифрова форма не визначає доказове значення інформації, оскільки для її використання у цивільному процесі необхідним є встановлення належності такого доказу до предмета доказування та можливості його достовірного сприйняття і перевірки судом.

Водночас використання електронних доказів потребує забезпечення можливості перевірки їх змісту та походження під час розгляду справи. Відповідно до частини 2 статті 100 Цивільного процесуального кодексу України електронні докази подаються в оригіналі або в електронній копії, засвідченій електронним підписом, а також можуть подаватися в паперових копіях, посвідчених у встановленому порядку [6]. Такий

порядок зумовлений необхідністю зберегти зв'язок між цифровою інформацією та її процесуальним носієм і надати суду можливість перевірити відповідність поданого доказу його первісному змісту. При цьому особа, яка подає паперову копію електронного доказу, не звільняється від обов'язку зазначити про наявність оригіналу такого доказу, що має значення для його подальшої перевірки судом.

Оцінювання електронних доказів передбачає встановлення їх належності, допустимості та достовірності, а також достатності й взаємного зв'язку у сукупності. Належність характеризує зв'язок цифрової інформації з обставинами, що мають значення для справи, допустимість – відповідність способу її одержання встановленим процесуальним вимогам, а достовірність – можливість використання цієї інформації для встановлення дійсних обставин. Водночас достатність визначається не окремим цифровим матеріалом, а сукупністю відомостей, що дає змогу сформувати обґрунтований висновок щодо обставин справи. Для електронної інформації особливе значення мають також можливість перевірки її походження, цілісності та змісту, оскільки ці характеристики безпосередньо впливають на достовірність такого засобу доказування.

Дослідження електронних доказів передбачає безпосереднє ознайомлення суду з цифровою інформацією та встановлення її змісту у спосіб, що дає можливість перевірити відповідні відомості. Залежно від форми такого матеріалу суд може здійснювати його перегляд, відтворення або прослуховування із застосуванням технічних засобів. Важливим є забезпечення можливості сприйняття інформації саме в тому вигляді, в якому вона існує в електронній формі, оскільки її паперове відображення не завжди передає всі характеристики цифрового об'єкта. Під час дослідження також має бути забезпечена можливість зіставлення отриманих відомостей з іншими матеріалами справи, що дозволяє встановити їх змістовний зв'язок та значення для вирішення спору.

Попри нормативне закріплення електронних доказів у цивільному процесуальному законодавстві, їх практичне використання пов'язане із низкою проблем. Однією з них є складність підтвердження достовірності цифрової інформації, особливо коли йдеться про електронне листування, повідомлення в месенджерах або матеріали вебсайтів, зміст яких може змінюватися чи бути видаленим.

Проблемним також є встановлення особи, якій належить відповідний обліковий запис, та підтвердження того, що цифрова інформація не зазнала змін після її створення. У зв'язку з цим доцільним є подальше вдосконалення процесуальних механізмів фіксації, збереження та перевірки цифрової інформації, зокрема шляхом формування більш визначених підходів до підтвердження її походження та цілісності. Це сприятиме більш послідовному використанню електронних доказів і зменшенню труднощів під час їх дослідження судом.

Отже, електронні докази є самостійним засобом доказування у цивільному судочинстві України, особливості якого зумовлені цифровою формою відповідної інформації. Їх належне використання потребує можливості перевірити походження, цілісність і зміст цифрових даних та оцінити їх належність, допустимість і достовірність. Проведений аналіз засвідчує, що основна процесуальна складність виникає у випадках, коли неможливо належним чином підтвердити автентичність або незмінність цифрової інформації. Саме тому належне процесуальне регулювання роботи з електронними доказами є необхідною умовою їх повноцінного використання для встановлення обставин цивільної справи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Parasyuk M. V. Electronic evidence in the context of the principles of civil procedural law. *Analytical and Comparative Jurisprudence*. 2024. № 6. С. 277–281. URL: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.06.44

2. Parasyuk M. V. Electronic (digital) evidence in civil proceedings. *Analytical and Comparative Jurisprudence*. 2025. Т. 1, № 4. С. 387–392. URL: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.04.1.60

3. Karmaza O. O. Electronic evidence in civil proceedings: notarial proceedings, civil proceedings and mediation. *Uzhhorod National University Herald. Series: Law*. 2025. Т. 2, № 90. С. 76–81. URL: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.90.2.10

4. Zhushman M. Digital Footprint as a Source of Evidence in Ukrainian Civil Procedure: National and International Dimensions. *INFORMATION AND LAW*. 2025. № 4(55). С. 172–178. URL: https://doi.org/10.37750/2616-6798.2025.4(55).346388

5. Привиденцев О. Г. Електронне повідомлення як доказ в цивільному процесі : дисертація доктора філос. Одеса, 2024. 268 с. URL: https://hdl.handle.net/11300/27936.

6. Цивільний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV : станом на 5 серп. 2026 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text

7. Ухвала Кременчуцького районного суду Полтавської області від 04.09.2026 у справі № 536/2147/26. Єдиний державний реєстр судових рішень : веб-сайт. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/139802983.